

УДК 821.163.41.09-1 Јакшић Ђ.

Јасмина ВУЧЕТИЋ*

Институт за српску културу – Приштина / Лепосавић

КОСОВСКИ МИТ У ПОЕЗИЈИ ЂУРЕ ЈАКШИЋА**

Ајсџиракџи: У уводном делу рада аутор се осврће на значај и функцију мита у животу и мишљењу савременог човека, као и на положај и значај косовског мита у светлу културног и националног идентитета Срба. У наставку рада из песничког корпуса Ђуре Јакшића издвојене су и аналитички обрађене оне песме у којима је на имплицитан, односно експлицитан начин елабориран косовски мит, односно, у којима се јављају мотиви везани за Бој на Косову. Посебна пажња у раду се поклања анализи незаобилазног песничког симбола Ђуре Јакшића, орла, као и мотива ноћи, имена, или традиционалних обредних поступака сечења косе за покојником у контексту Јакшићеве поезије.

Кључне речи: Ђура Јакшић, мит, косовски мит, симбол орла, мотив ноћи, мотив имена, мотив сечења косе за покојником.

*„Митологија је била за европској уметника и њеника,
као алгебра, ноћни и мейрички систем и црквенословенски
језик, љокушај универзалној изражавања.“*

Маргарит Јурсенар

Промишљања о миту, и о косовском миту

Од времена када је чувени догађај који се 28. јуна 1389. године одиграо на пољу Косову почео да добија обележја мита па до наших дана, ретки су били периоди током којих је у српском народу јењавало

* Истраживач-пришправник, Институт за српску културу – Приштина / Лепосавић

** Рад је написан у оквиру пројекта *Майеријална и духовна култура Косова и Мейхохије* (Ев. бр. 178028), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

интересовање за њега. Његова тематска и мотивска заступљеност у делима уметника, политичка (зло)употреба у кризним временима, колоквијална употреба у часовима наглашеног родољубља и буђења националне свести, начинила га је, са једне стране, препознатљивим симболом српског националног бића, док му је са друге донела колико штете, толико и користи. Као мало који други мит, косовски мит самим својим помињањем добија у свести људи позитивну, односно негативну конотацију, или, другачије говорећи, има позитиван или негативан предзнак. Разлог томе је његова трајност, непрекидна актуелизација и проблематизација поменутог мита, као и живо присуство у свести народа који вековима испашта и, сведоци смо, прогресивно нестаје. С једне стране, сматра се, то се дешава због погледа на свет оличеног у идеји-водиљи косовског мита, по којој царство небеско треба претпоставити царству земаљском, док је с друге стране уврежено веровање да је управо мученички усуд српског народа био плодно тло за настанак овога мита и оваквога погледа на свет.

Ипак, данас није угрожен само косовски мит. Опасност по њега крије се у обележености поменутог мита, у крајњој антипатији и одрицању од њега, наспрам којих стоји банализација косовског мита и екстремистичко фаворизовање његово. Наше доба није наклоњено митовима; наш ум је одавно престао да поима стварност на митски начин. Карен Армстронг, историчарка религије, подсећа нас на чињеницу да је научни приступ историјским дешавањима зачет у осамнаестом веку. Дотадањи људи претпостављали су историјској веродостојности и чињеничним артефактима значење мита, поруку његову која је вечна и универзална, па би фабула и учесници у миту били део шире алегоријске слике, матрице, која би била примењива у свим временима и културама. Митологија је, уопште узев, „[...] врста уметности која указује на оно што је изван историје, што је у људском искуству безвремено, а тиме нам помаже да искорачимо из хаотичног тока случајних догађаја и да назремо сâмо срце стварности“¹. Управо својство безвремености и непрекидног трајања (јер, мит је слика догађаја који се једном десио, али наставља да се дешава увек и свуда), дају му снагу делотворности. Ситуација је, као што видимо, потпуно обрнута у односу на наше, рационалистичко и прагматично доба: делотворност мита на митски ум некадашњег човека чинила га је у исто време истинитим, а не чињенична заснованост његова. „Мит је, дакле, истинит јер је делотворан,

¹ Карен Армстронг, *Крајња историја мита*, „Геопоетика“, Београд, 2005, 15.

а не зато што нам даје чињеничне податке. Међутим, уколико нам не пружи нови увид у дубље значење живота, он је неупотребљив.“²

Занимљива теза поменуте ауторке тиче се неодвојивости мита од обреда. Она тврди да „многи митови немају смисла изван литургијске драме која омогућава њихов настанак и несхватљиви су у световном контексту“³. Како бисмо ове тезе могли да применимо на Косовску битку? Уколико сâм чин Косовске битке схватимо као обредни чин, односно литургијску церемонију, видећемо да овај славни догађај има сва обележја обреда/литургије, да се у неку руку придржава канона, да је устројен. У самом срцу збивања налазила би се људска жртва, као у древна времена, када су младићи и девојке даровани боговима, како би ови поштедели народ и град. У нашем случају, жртва има име и презиме – у питању је Милош Обилић, који се обећањем да ће убити Мурата и његовим извршењем жртвује зарад спасења властитог народа. Посматрано кроз хришћанску призму, он је, у много мањим размерама, наравно, еквивалент Сину, који је жртвован зарад спасења људскога рода. Милош Обилић је симбол жртвовања читавога етоса. Подношење жртве на коју свесно и добровољно пристаје обавезује нас на непрекидно промишљање о смислу жртвовања. „Жртвовање је“, наводи Гордана Ђерић, „ирационалан чин да се реше стварни проблеми, то јест, да се они спрече. Поред тога, оно је израз дубоких потреба заједнице за очувањем интегритета“⁴. И остали елементи битке имају одлике обреда: 1. сукоб две војске одвија се у тачно одређеним етапама; 2. учесници битке, као и учесници обреда/литургије, имају своју тачно задату улогу: кнез Лазар и Мурат би били нека врста свештеника, вршилаца обредног чина, док би остали ратници представљали учеснике у обреду.

Вратимо се, међутим, делотворности мита. Размишљајмо на митски начин: шта је, дакле, то, што је изван, односно изнад историјског догађаја који се 28. јуна 1389. године десио на Косову пољу? Шта је то што нам помаже *да искочимо из хаотичној тока случајних догађаја и назремо сâмо срце стварности*? Није ли сам бој, рат, догађај који се, нажалост, збивао, збива се и збиваће се у свим временима? Оно што би у њему било безвремено јесте љубав према отаџбини, према родном тлу, потреба за укорењеношћу и припадношћу, дужно поштовање наслеђа

² Исто, 17.

³ Исто, 12.

⁴ Гордана Ђерић, *Смисао жртве у традиционалној култури Срба*, Нови Сад, 1997, 107. Видети и: Бојан Јовановић, *Српска књија мртвих*, Нови Сад, 2002.

и предака. Ако је веровати Карен Армстронг, ако је веровати Фројду и Јунгу, у древним митовима крију се богатство и снага који су еквивалентни богатству и снази људскога ума. Пошавши од њих, уметници су столећима отварали капије несвесног. Можда нам ти митови, а међу њима и косовски мит, као деци бајке, својим скривеним порукама могу олакшати живот са другима, и са собом самима.

Ђура Јакшић и косовски мит

Природа Ђуре Јакшића у садејству са „случајем комедијантом“ званим живот, начинила је од њега тип особе коју зовемо *homo duplex*. Био је песник и сликар у исти мах; живео у време у коме су се циклично смењивали замаси родољубља и наде у национални препород са периодима разочарања, а сањао о славном и светлом херојском добу српских Немањића; поседовао милост дара, али не и услове да га у пуној мери развије и искористи, потуцајући се од немила до недрага, притиснут бригом како да исхрани бројну породицу.

Из те располућености његове, из те огромне, титанске снаге која није налазила себи трајнога одушка, услед непрекидног дражења живота, настала је пукотина у самом бићу песника, погодна за насељавање косовског мита. Ништа чудно за оно време и за „једног песника од расе, песника целим својим бићем“⁵, који је имао „онога ’светог пламена’ који су романтичари на првом месту тражили од песника“⁶. Нећемо погрешити ако кажемо да су песници и уметници уопште, уз пророке, преживели припадници оног древног људског племена које је красило митско поимање света, које је мислило у симболима и сликама.

Револуционарна 1848, борба за Српску Војводину, панславистичка стремљења тога времена, патња сабраће у Кнежевини Србији и тамо, преко Дрине, у комбинацији са наглашеном емпатијом песниковом и чврстим, нераскидивим спонама истинског родољубља изнедрили су косовски мит и косовске мотиве као неку врсту општег места његовог стваралачког опуса. У њему постоји једна песма из чије се реторике наслова *Косово* експлицитно дају сагледати основне

⁵ Јован Скерлић, *Омладина и њена књижевност (1848-1871)*, Издавачка књижевна радница „Напредак“, Београд, 1925, 385.

⁶ Исто.

парадигматске осе Јакшићевог певања и мишљења. У њој он ламентира над пустом земљом својих прадедова.

*Где ѿрестѡа закон, несѡаде греха,
Не чујеш ѡлача, не чујеш смеха,
У ѡусѡу земљу, у сѡене ѡле
Срце ме зове...*

Тамо где нема закона, не може бити ни греха. И земаљски, и они вечни, Божји закони чини се да су пали у великом боју. Косово је похарано, постало је *ѡусѡа земља* без плача и смеха, а тамо где „кости леже многих ‘ѡлада“ и где је крв „текла целог народа“ не може бити рода и живота. Земља памти.

*Мноѡих јунака ѡу косѡи леже,
Из њих се ѡсле ор’о излеже,
И с овоѡ свеѡа ѡре одлеѡа,
Да јаде наше небу докаже.*

Орао је најчешћи, најприснији, најдражи симбол песников, не случајно. Он је краљ птица, симбол уранске снаге. Никада не лети у јату, сам је, као што је и Јакшић био. У наведеним стиховима он се јавља у улози медијатора, посредника између овог и оног света. Слика орла који се излегао из костију сећа нас на једну другу птицу, птицу феникс, која се рађа из сопственог пепела. Има нечега фениксовског у Јакшићу, који гори, кроз песме изгори и после се изнова роди, да би наставио да пева. Има нечега фениксовског у косовском миту, који се непрестано обнавља. Још једна реч из поменутих стихова упућује нас на везу орла са птицом феникс: у питању је прилог *ѡсле*. Он упућује на то да се пре трансформације костију у орла нешто морало збити. Пепео, можда? Као у случају птице феникс.

Мисао на преображај и узлет у висине има аналогију са васкрсењем Сина, што се такође може довести у везу са орлом, насталом од костију косовских јунака. Косовски јунаци су мученици, који су се жртвовали за спас заједнице, као што је Син жртвован за спас људскога рода. Ратници кнеза Лазара су се определили за царство небеско, на коме уз Оца, седи и Син. Потврду за то налазимо и у *Рјечнику симбола*: „Орао је симбол контемплације, а с тим је у вези и атрибуција орла светом Ивану и његову Еванђељу. Нека средњовјековна умјетничка дјела поистовјећују га са

самим Крестом, па орао означаје његово Успеће, а каткад и Краљевство. Ово је друго тумачење настало помицањем римског симбола Царства, а бит ће и симбол средњовјековнога Светог Царства. **И напокон, у псалмима је он, као и феникс, симбол духовног обнављања.**⁷

Једно друго, мало шире и слободније тумачење, такође утемељено на подацима из *Рјечника књижевних ѿермина*, довело би орла у везу са заштитничком фигуром оца. К. Г. Јунг види у орлу „очински симбол“, док „у *Психоанализи Виктор Нугоа Charles Baudoin* наводи да је орао *колеktivни ѿводни симбол оца, мужевности и моћи*“⁸. Уистину, има нечега очинског у фигурама светих косовских ратника... Они јесу оцеви потоњих Срба.

Као што пушта, смртима насејана земља не даје земаљскога плода, ни човек, који је сведок тих смрти, нема жељу да подари људски плод:

*Виша су дела мојих очева,
Неј' да уз ѿсле унуче ѿева –*

у резигнираном тону се исповеда Јакшић. Као и Црњански, који ће доћи након њега, који ће такође имати искуство ратовања и народног страдања и, разочаран, потражити утеху у природи⁹, тако ће и Јакшић, отклоном од света, уточишта наћи у природи и њеним елементима:

*А кад ми сѿаросѿ косе ѿочуѿа
Дркћућа ноѿа већ ѿроду ѿође,
Нека ми човек ѿрода мимође –
Глас човека нек вихар засѿуѿа.*

Песма *Госѿодину Карѿѿону Ј...*, настала 1856. године, посвећена је „Карѿтону (Харѿтону) Јовановићу, касније управнику добара барона Сине, једног од најбогатијих људи аустријске монархије. Јовановић је био Јакшићев мецена и поштовалац његове уметности“¹⁰.

⁷ J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Рјечник симбола*, Накладни завод Матице хрватске, Загреб, 1983, 459.

⁸ Исто. О симболици орла видети на стр. 459-462.

⁹ „Ах, нико нема части ни страсти / Ни пламена доста да мене воли: / Но само јабланови вѿти / И борови пусти поносити. / Но само јабланови вѿти / И борови пусти поносити“. / („Серената“, *Лирика Иѿѿаке*).

¹⁰ Ђура Јакшић, *Песме, Сабрана дела Ђуре Јакшића*. Приредио, предговор и напомене написао Душан Иванић. „Слово љубве“, Београд, 1978, 429.

Поменутој песму Јакшић почиње интертекстуалним повезивањем, односно аналогijом на библијско учење о трулежности тела човековог и на његов повратак елементу земље, као што је у Библији речено: „Прах си, и у прах ћеш се и вратити“. Ипак, каже, постоји нешто у нама што остаје, што је нетрулежно, што повезује нараштаје.

*Ти си човек од ѧрашине
У ѧпрах ћеш оѧићи –
Ал' ће име ѧвоје часно
На ѧоѧомсѧиво ѧрећи.–*

Ту је наш песник у дослуху са Змајевим *Свеѧлим ѧробовима*, али, за разлику од Змаја, он не развија даље ову тезу, већ, опет се ослањајући на библијско учење, заступа дуалистички, биполарни поглед на свет, односно, на загробни живот, у којем су сучељени рај и пакао. Издајници су, разумљиво, у паклу, што Јакшић, судећи по стиховима песме, сматра најтежим од свих смртних грехова. Централна личност Јакшићеве визије пакла је Вук Бранковић, у чији ће вилајет ићи починиоци овоземаљских злости:

*Од унука до унука
Сѧрашан суд ће сѧићи –
Боѧ је велик, злоћу казни –
Мноѧ' ће Вуку ићи...*

Храброст, родољубље, пожртвовање, врлине су због којих се ступа у рај, у чијим даровима ужива Милош Обилић. К њему иду сви који су добрим делима себи обезбедили боравак у рају, а својим потомцима у аманет оставили име за хвалу и дику:

*Добро име знаш куд иде?
– Где су Обилићи...
Ту ће дружбу име ѧвоје
С ѧносом да дичи...*

Није случајно то што је Ђура Јакшић изабрао овај начин да се своје мецени и поштоваоцу своје уметности одужи, односно захвали на овај начин: јер, „*nomen est omen!*“ учи нас стара латинска пословица. Стари народи, читамо код Чајкановића, сматрали су име саставним

делом човека, дупликатом његовим¹¹. Није чудно стога што је име, као симбол егзистенције и трајања, постало једно од основних предмета клетве, као што видимо у примеру: име ти се затрло!

У песми *Ноћ у Горњаку* потврђује се запажање Исидоре Секулић да „од 1857. до 1866. године, отприлике, долази до унутрашњег стаљовања и оплемењивања песниковог“. Песма је настала 1857, а у њој екстатична и готово увек до врхунца доведена емоција песникова трансцендира у мистичко искуство. Није случајно одабрана ноћ као доба дана у чији је временски оквир смештена радња песме, нити манастир Горњак за место на коме ће се објавити дух светитеља, некадашњег кнеза Лазара Хребељановића. Манастир Горњак је задужбина кнежева, а ноћ време када обриси света који нас окружује постају нејасни и губе се у тами. Науштрб чула вида, чија перцепција постаје ограничена и условљена је присуством вештачког осветљења, друга чула постају изоштренија, као, на пример, чуло слуха. Захваљујући сликарској природи песниковој ми често *видимо* приказ исписан стиховима. У овој песми наш чулни доживљај подигнут је за један степен више: синкретичном споју сликарства и поезије придружили су се звуковни ефекти, тачније, наша пажња је усмерена на *одсуство* звуковних ефеката, којих готово да нема. Све је немо – „онемисше стене“, „умукнуше звери“, „не миче се листак“; једино што ову немост нарушава је Млава, која потмуло уздише... Наглашавање немости у нама ствара осећај станке и напрегнуте пажње, а одсуство светлости и звукова нужно нас упућује на самоћу, када спољашње виђење уступа место унутрашњем. На делу је делатна тишина, еквивалентна затишју пред буру, што потврђује и Јакшић, упозорењем да „страховите тајне нема поноћ носи“. Ноћ је време када спољашњи свет умире за нас, а ми бивамо уроњени у свој унутрашњи космос, спрема кога је овај спољашњи ништаван. Објекти који су нам током дана одвлачили пажњу, више не постоје. „У самоћи сазрева оно што је оригинално, лепота смела и неочекивана, песма. Но у самоћи сазрева и оно што је наопако, несразмерно, апсурдно и недопуштено“¹². Наједном, тренутак неизвесности пред оним несазнајним и превратничким бива укинута звуком звона на кули и „молитвицом тијом“, а ми остајемо заслепљени светитељским сјајем

¹¹ Војислав Чајкановић, *Судије из српске религије и фолклора 1910-1924*, Војислав Чајкановић, СКЗ – БИГЗ – „Просвета“ – „Партенон“ М. А. М., Београд, 1994, 175.

¹² Томас Ман, *Смрт у Венецији*, „Народна књига“ – „Алфа“, Београд, 1996, 36.

кнеза Лазара који „доходи Горњаку“¹³. Делатна тишина ноћи имала је, овога пута, позитиван исход. У сучељавању светла и таме оличених у појави светитеља који бљештавошћу ореола на месту „где је круна сјала“ разгони таму, препознајемо рембрантовски контраст. Још једном се оспољила дуалистичка природа овог уметника, још једном се испод пера песника указао сликарски потез кичицом. „Одавно је запажено да између Јакшићевих песама и његових сликарских платана постоје не само мотивске него и дубље стилске сродности, да је Јакшић песник у сликарству, али и да његова поезија има у себи доста сликарских елемената. Пиктуралност, оштри, рембрантовски контрасти светла и таме (Рембрант је био његов најдражи сликар), колористика која се постиже густином епитета и метафора – то су неке особине којима се Јакшићева поезија приближава његовим сликама, што овог песника чини самосвојном појавом у нашем песништву његовог доба.“¹⁴

Ако нам у многим својим стиховима Јакшић пева у сликама, у песми *Из делаонице* он иде корак даље, и опева нам четири своја сликарска платна. Песник је делатан, затичемо га у процесу израде слика. Иако песма не улази у круг успелијих Јакшићевих дела, интересантна је по мотивима који се у њој јављају. Два од четири поменути платна привлаче нам пажњу: на једном је упризорена Косовка девојка која поји вином рањенике на Косову пољу и тражи међу њима Милоша Обилица, узалудно. На другом, песнички успелијем, Јакшић слика мајку која над мртвим телом сина јединца, Милана (Топлице), учесника у Боју на Косову, на древан начин исказује своју бол, чупањем косе и цепањем одеће. Војислав Чајкановић, први српски историчар религије, у више наврата је писао о култу косе, не само у патријархалној традицији Срба, већ и у осталих паганских народа. Сматра се, каже он, да је коса неразднојно повезана са душом, те да стога може да представља супституцију људске жртве. „Обичај да Црногорка, када јој умре брат или девер, сече косу и оставља на његов гроб [...], врло је старински

¹³ „У тој песми се историјско узбуђење Ђурино испело до религиозне визије. Стихови имају ритам и звук литургијски...“, пише Исидора Секулић („Ђура Јакшић – судбина и карактер (предговор у књизи: Ђура Јакшић, *Песме – Јелисавића – Проза, Српска књижевност у сто књига*, Матица српска – Српска књижевна задруга, Нови Сад – Београд, 1961, 15), док Милан Кашанин запажа да „слике имају код Јакшића силу халуцинације“ (М. Кашанин, „Мученик (Ђура Јакшић)“, *Судбине и људи. Оледи о српским јисцима*, Просвета, Београд, 1968, 40).

¹⁴ Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, Нолит, Београд, 1983.

[...], и по свој прилици је замена људске жртве (...)“¹⁵ Страхота коју у нашој свести изазива помисао на чин жртвовања живих и снага коју обредно сечење косе добија у контексту откупа живота донекле је угрожена податком на који наилазимо у једној другој Чајкановићевој студији: он тврди да „жалост матере и сестре (разуме се: патријархалне мајке и сестре) није приватан *осећај*, већ *дужности*. Жена је дужна не да жали свога мртваца дискретно, у себи, већ да ту жалост *покаже*: нарицање, сечење косе, бусање у груди, нису само случајне експлозије жалости, него неумитан закон, познат и чуван у *целом њиминимном човечансџиву*, и чине један нераздвојно важан елеменат у култу мртвих“¹⁶. У којој је мери, питамо се ми, мајчино чупање косе и кидање одеће део обредног начина испољавања бола, а колико његов властити емотивни израз? Колико је Јакшићу, као чеду равнице, рођеном у породици свештеника, у Српској Црњи, у Банату, био близак овај обредни ритуал? Судећи по завршним стиховима песме, рекли бисмо да је Јакшић био ближи модерним друштвима, која су усвојила неке древне обрасце понашања, оплемењујући их новом емоцијом и новим значењем:

– *Ах, свршићу и њо лице –*
Ал’ њи, њужна мајко јага,
Нећеш ниједе и никада
збрисај сузе жалоснице.

Ако Србија, Босна и Херцеговина Јакшићевог доба нису биле у стању да утоле неутољиву жеђ песникову за слободом, Црна Гора јесте, јер: „легендарна Црна Гора никада није плаћала порез Турцима,

¹⁵ Војислав Чајкановић, *Стара српска религија и митологија*, СКЗ – БИГЗ – „Просвета“ – „Партедон“ М. А. М., Београд, 1994, 74. Понегде у свету још увек није изумрла традиција приношења људских жртава након смрти ближњих. У неким крајевима Индије још увек је жива традиција спаљивања жена на ломачи заједно са покојним мужем. Ове жене тим чином постају *саџи*.

¹⁶ Видети напомену бр. 11, стр. 104. Сетимо се младе Ђурђевице, која је на вест о смрти мужа, девера и брата нашла начина да у оквиру строгих патријархалних канопа своје болу да лични печат: у патријархалном свету, чином удаје, муж постаје женин господар, девер је на другом месту по важности, а брат на последњем. У редоследу набрајања својих ближњих, ми опажамо њихову хијерархију у социјалном животу жене. Она је „За Ђурђем... косу одрезала, / За ђевером лице нагрдила, / А за братом очи извадила“. На овај начин, Ђурђевица је испунила очекивања заједнице, али је у исто време, величином и значајем принесене жртве показала ко јој је у срцу на првом месту.

а Србија га још увек плаћа; Црна Гора не престаје ратовати или бар четовати са вековним крвником, а Србија ћути и трпи, већ педесет година, и на њеним градовима још се вије застава са мрским полумесецом! У Црној Гори, владар пева како је дошао час да се гони азијска 'куга' с 'огњишта милог', у Србији правитељствени песник Матија Бан пева оде Султану 'просветитељу Истока'¹⁷. Управо то је био разлог што је у то време сматрана легитимним наследником Немањићког царства. Њени географски, али и песнички врхови, испирисали су готово све романтичаре да певају у славу Црне Горе. Јакшићева песма *Осили се* такође је израз бескрајне љубави песникове према овој кршевитој земљи, која је попут оног ораха о коме пева Његош, „воћке чудновате“, који Турчин није сломио, већ је на њему зубе поломио. Непроходност црногорских гора била је фатална за османлијског завојевача, коме „о стени слаба нога клеца“, чиме се потврђује истинитост стихова Ивана Мажуранића из *Смрти Смаил-аге Ченџића*:

*Оро њездо врх Тимора вије,
Јер слободе у равници није.*

И овде песник користи своје омиљене мотиве како би исказао лични став према припадницима сукобљених војски: крволочни тигар, „љуга звери“ симболише Турке, док су Црногорци представљени као „орловићи“. Иако је и орао крволочна птица, његова могућност да се вине у висине чини га супериорнијим у односу на тигра. Тигар је моћна животиња из породице мачака и најтежа мачка у природи, изразити индивидуалац, супериоран и независан. Међутим, баш његова тежина и прикованост за земљу чине га инфериорним у односу на орла. Орао је лак. Управо та лакоћа, способност лета и вертикалног кретања кроз неомеђен простор еквивалентни су тешко достижном осећају слободе. И у песничком, и у људском смислу, појмови лета, лакоће, висине и појам слободе, који их обједињује, вешто скривени иза симбола орла, били су неопходни како би се лакше поднео терет живота.

Посебан циклус песама чине Јакшићеве пригодне песме, писане у славу српских владара, или каквим другим zgodним поводом. Косовске мотиве налазимо у следећим песмама поменутог циклуса: *Првозвани Андрија 1858 (Скуйшићинарима Светоандрејске скуйшићине)*; *12. декембар 1858. у Београду*; *Поврајак кнеза српског Милоша Обреновића I*

¹⁷ Јован Скерлић, нав. дело, 182.

на владу у Србији; Кнезу српском Милану М. Обреновићу IV кад се 17. фебруара 1878. год. са дојној њоља враишо; <О ѡрослави 10. авѡсѡиа 1878. ѡдине>; <О ѡрослави 10. авѡсѡиа 1878. ѡдине><Разбијена>. Ангажованост Јакшића као песника коју нам потврђује стиховима „Пуштѡ сам муње, громове / Пуштао песме јед – / Не би’ л’ у ваше домове / Увео бојни ред“ у једном другом светлу се показује у поменутих песмама. У њима, за разлику од његових „убојних“, родољубивих песама, изостаје, за њега типична бајроновска атмосфера. Песме су испеване екстатичним тоном, а Косово се у њима спомиње у светлу обнове старог српског царства, како би се показало да Србија има достојне наследнике у лози Обреновића.

Прве жрѡве су епска песма Јакшићева испевана у част Првог српског устанка, у којој налазимо један косовски мотив – у питању је сен Милоша Обилића која се јавља ноћу и благосиља хајдука за „славни грех“ *Шѡо учини ѡо дубрави / Са крвавом десном руком*. Читајући наведене стихове, намеће нам се размишљање о греху и његовој природи. Прва Божија, хришћанска заповест гласи : „Не убиј!“ Срби су у доба Првог српског устанка и у Јакшићево доба, као и у доба Милоша Обилића већ увелико исповедали православну веру, али косовски јунак ипак благосиља хајдука крвавих руку. Шта нам то говори? Чини се да је оправданост и прихватаљивост одређеног чина у нашем, овоземаљском, опсеном свету променљива и условљена околностима, а да ли је тако и у оном другом свету, који нас све једнога дана чека, остаје нам да видимо...

„Ја немам идеје, већ опсесије. Идеје може имати свако. Оне нису никога уништите“, читамо у *Приручнику о сѡрасѡи* Емила Сиорана¹⁸. Како би се ово запажање могло применити на мит, и на косовски мит Јакшићевог и нашег доба? Чини се да су идејна подлога мита и опседнутост митом две поле једне стварности. Узете у разумној мери и на исправан начин, скривене идеје мита имају, попут лека, исцељујуће дејство. Уколико прерасту у опсесију, као и сваки лек, почињу да трују. Еротично, животоносно нахођење њихово тада неосетно и намах прераста у танатично, слепо вођено идејом смрти. Вештина живљења, чини се, крије се у способности са којом се делом рађа, а која се делом развија и учи, да се балансира на ивици сучељених крајности ероса и танатоса, идеја и опсесија, добра и зла... Ђура Јакшић је био опсесивно

¹⁸ Емил Сиоран, *Приручник о сѡрасѡи*, изабрао и са румунског превео Петру Крду, Центар за културу, Едиција Браничево, Пожаревац, 2009.

биће. Његов сан о слободној Србији добио је снагу и сразмеру опсеције која га је у два наврата нагонила да се осим пером, против угњетача бори са оружјем у руци: први пут, у Револуцији 1848, а други, када је болестан отишао на дринско бојиште, након чега је врло брзо преминуо у 48. години живота. Сложићемо се са Исидором Секулић: највећи трагизам песников огледа се у томе што није научио живети.

Литература

- Армстронг 2005: Карен Армстронг, *Крајња историја мита*, „Геопоетика“, Београд.
- Деретић 1983: Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, „Нолит“, Београд.
- Ђерић 1997: Гордана Ђерић, *Смисао жртве у традиционалној култури Срба*, Нови Сад.
- Јакшић 1978: Ђура Јакшић, *Песме. Сабрана дела Ђуре Јакшића*. Приредио, предговор и напомене написао Душан Иванић, „Слово љубве“, Београд.
- Јовановић 2002: Бојан Јовановић, *Српска књига мртвих*, Нови Сад.
- Кашанин 1968: Милан Кашанин, *Мученик (Ђура Јакшић)*. Из књиге: Милан Кашанин, *Судбине и људи. Огледи о српским њисцима*, Просвета, Београд.
- Секулић 1961: Исидора Секулић, *Ђура Јакшић – судбина и карактер*. Предговор у књизи: Ђура Јакшић, *Песме – Јелисавића – Проза, Српска књижевност у сто књига*, Матица српска – Српска књижевна задруга, Нови Сад – Београд.
- Скерлић 1925: Јован Скерлић, *Омладина и њена књижевност (1848-1871)*. *Изучавања о националном и књижевном романтизму код Срба*. Издавачка књижарница „Напредак“, Београд.
- Chevalier, Gheerbrant 1983: J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Рјечник симбола*, Накладни завод Матице хрватске, Загреб.
- Чајкановић 1994: Војислав Чајкановић, *Спирита српска религија и митологија*, СКЗ – БИГЗ – „Просвета“ – „Партенон“ М. А. М., Београд.
- Чајкановић 1994: Војислав Чајкановић, *Спудије из српске религије и фолклора 1910-1924*, Војислав Чајкановић, СКЗ – БИГЗ – „Просвета“ – „Партенон“ М. А. М., Београд.

Jasmina VUČETIĆ

KOSOVO MYTH IN THE POETRY OF ĐURA JAKŠIĆ

Summary

The author of this paper starts from the general overview on the importance and function of myth and its position in our time, and including the position and importance of Kosovo myth in the light of the cultural and national identity of Serbs as well. The subject of further analysis is the poetry of Đura Jakšić in which the presence of Kosovo myth and motives are noticed and emphasized. A special attention is paid to the analysis of the unavoidable poetic symbol of Đura Jakšić, eagle, and the motive of the night, names or traditional ritual procedures of the hair cut after the deceased one in the context of Jakšić's poetry.

Key words: Đura Jakšić, myth, Kosovo myth, Kosovo motives, poetry, romantism.